Kvantitativne metode u psihologiji

KLASTER ANALIZA ILI ANALIZA GRUPISANJA

Šta je klaster analiza?

- Metod multivarijacione analize koji se koristi za grupisanje objekata u grupe, tako da su objekti unutar grupe sličniji međusobom, a između grupa znatno različiti.

- Klaster je grupa sličnih objekata (ispitanika, opservacija, primjera, članova, pacijenata, lokacija itd)

Ideja klaster analize

- Homogenost unutar grupa
- Heterogenost između grupa

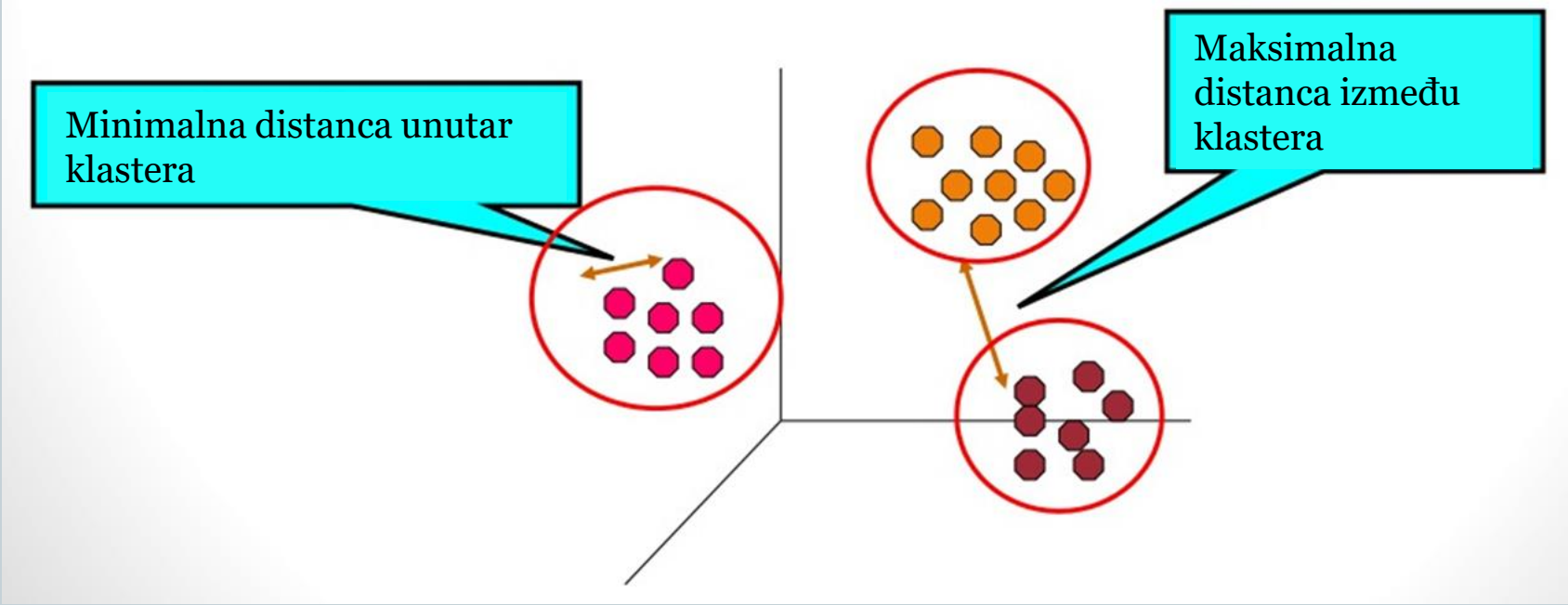

Neke primjene klaster analize

- Medicina - koji su dijagnostički klasteri? Na bazi ispitanih karakteristika (anksioznost, depresija itd.) mogu se identifikovati grupe pacijenata koji imaju slične simptome.
- Marketing – na bazi ankete koja pokriva potrebe, stavove, demografiju i ponašanje kupaca, istraživač može koristiti klaster analizu da identifikuje homogene grupa kupaca koji imaju slične potrebe i stavove.
- Obrazovanje - na bazi karakteristika studenata u vezi sa psihološkim i naučnim sposobnostima mogu se identifikovati homogene grupe među studentima (na primjer, visoki uspjesi u svim predmetima ili studenti koji se posebno usavršavaju u pojedinim predmetima, a ne u drugima).
- Ekonomija – grupisanje klijenata u bankama prema kreditnoj istoriji radi ocjene kreditnog rizika.

Tipovi klastera / Metode grupisanja

- Skup pravila pridruživanja objekata u grupe na osnovu mjera bliskosti između objekata

- Hijerarhijske metode – u svakoj iteraciji objekti se pridružuju prethodno formiranim grupama ili sa drugim objektom formiraju novu grupu (hijerarhijsko drvo)

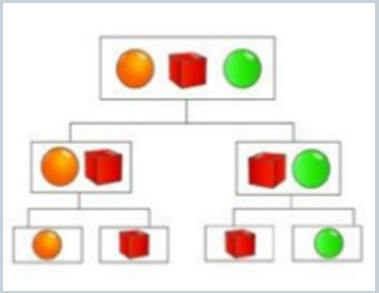

vs

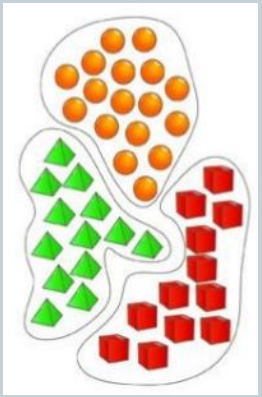

- Nehijerarhijske metode - podjela objekata na podskupove bez preklapanja, tako da se svaki objekt nalazi u tačno jednom klasteru

Ciljevi klaster analize

- Istraživanje podataka (za otkrivanje nepoznate strukture objekata)
- Redukcija podataka
- Generisanje hipoteza
- Predviđanje

Klaster analiza vs faktorska i diskriminaciona analiza

- Klaster analiza – grupisanje na bazi distance (bliskosti)
- Faktorska analiza – grupisanje na bazi obrasca varijacije (korelacije)
- Za razliku od faktorske analize, klaster analiza vrši redukciju podataka s obzirom na broj objekata, a ne s obzirom na broj promjenljivih.
- Kod diskriminacione analize grupe su unaprijed poznate, a kod klaster analize ne znamo broj grupa, kao ni šta/ko pripada kojoj grupi.

Najčešće kritike klaster analize

- Klaster analiza je deskriptivna, ateorijska i eksplanatorna.
- Klaster analizom će se uvijek dobiti klasteri bez obzira da li stvarno postoji struktura u podacima.
- Rješenje dobijeno klaster analizom se ne može generalizovati jer je u potpunosti zavisno od korišćenih varijabli na osnovu mjera bliskosti.

Primjer

	Maths	Science	Gk	Apt
Student-1	94	82	87	89
Student-2	46	67	33	72
Student-3	98	97	93	100
Student-4	14	5	7	24
Student-5	86	97	95	95
Student-6	34	32	75	66
Student-7	69	44	59	55
Student-8	85	90	96	89
Student-9	24	26	15	22

	Maths	Science	Gk	Apt
Student-1	✓ 94	✓ 82	✓ 87	✓ 89
Student-2	! 46	! 67	✗ 33	✓ 72
Student-3	✓ 98	✓ 97	✓ 93	✓ 100
Student-4	✗ 14	✗ 5	✗ 7	✗ 24
Student-5	✓ 86	✓ 97	✓ 95	✓ 95
Student-6	✗ 34	✗ 32	✓ 75	! 66
Student-7	✓ 69	! 44	! 59	! 55
Student-8	✓ 85	✓ 90	✓ 96	✓ 89
Student-9	✗ 24	✗ 26	✗ 15	✗ 22

	Maths	Science	Gk	Apt
Student-4	✗ 14	✗ 5	✗ 7	✗ 24
Student-9	✗ 24	✗ 26	✗ 15	✗ 22
Student-6	✗ 34	✗ 32	✓ 75	! 66
Student-2	! 46	! 67	✗ 33	✓ 72
Student-7	✓ 69	! 44	! 59	! 55
Student-8	✓ 85	✓ 90	✓ 96	✓ 89
Student-5	✓ 86	✓ 97	✓ 95	✓ 95
Student-1	✓ 94	✓ 82	✓ 87	✓ 89
Student-3	✓ 98	✓ 97	✓ 93	✓ 100

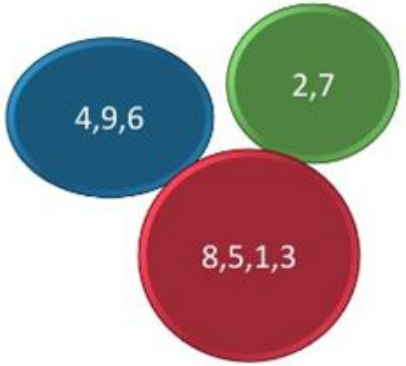

Formiranje klastera

- Odabrati **mjere udaljenosti** (bliskosti)
- Odabrati **metodu klasterizacije**
- Utvrditi **distancu između klastera**
- Odrediti **broj klastera**
- **Validirati** analizu

- Cilj je da podijelimo cijelu populacije u grupe sa sličnim objektima

Mjerenje sličnosti ili razlike između grupa

- **Menhetn udaljenost –** udaljenost dvije tačke je suma apsolutnih razlika njihovih koordinata na odgovarajućim dimenzijama
- **Euklidska distanca –** ono što obično nazivamo daljinom (u dvodimenzionalnim uslovima to zovemo »vazdušna linija«)
- **Kvadrirana euklidska distanca –**prethodno na kvadrat
- **Mahalonubisova udaljenost –** kvadrirana euklidska distanca korigovana za koreliranost između dimenzija
- **Udaljenost Minkowskog –** bilo koja distanca koja se računa tako što se razlike između koordinata na svakoj od dimenzija podignu na neki stepen, saberu, a potom se iz zbira izvuče koren jednak stepenu na koji su podizane razlike.
- **Chebychev –** distanca dva klastera je razlika između vrijednosti dva klastera na varijabli na kojoj se ta dva klastera najviše razlikuju.

$$D_{ij} = \sum_{k=1}^{n} \left| x_{ki} - x_{kj} \right|$$

$$D_{ij} = \sqrt{\sum_{k=1}^{n} \left(x_{ki} - x_{kj} \right)^2}$$

Metode klasterizacije (hijerarhijske)

- **Metoda najbližih susjeda (Nearest neighbour) –** računa se udaljenost dva najbliža entiteta iz dva klastera
- **Metoda najdaljih susjeda (furthest neighbour) –**uzimaju se dva najdalja entiteta
- **Metoda međugrupog povezivanja (Between-group linkage) –** udaljenost dva klastera je prosjek udaljenosti entiteta iz dva klastera
- **Metoda unutargrupnog povezivanja (Within-group linkage) –** udaljenost dva klastera je prosjek udaljenosti svih parova koji se dobiju kada se ta dva klastera spoje u jedan
- **Centroidna metoda (Centroid clustering) –** udaljenost dva klastera je udaljenost njihovih centroida (centroid je tačka koja predstavlja atitmetičku srednu (prosjek) položaja svih tačaka unutar određenog područja)
- **Metoda medijane (Median Clustering) –** isto kao prethodna samo što nema pondera, oba klastera podjednako doprinose vrijednosti centroida
- **Vordova metoda (Ward's Method) –** računaju se sume udaljenosti entiteta od centra klastera, a klasterizacija se radi tako da se ove sume u klasterima minimizuju

Dendogram – grafički prikaz hijerarhijske strukture

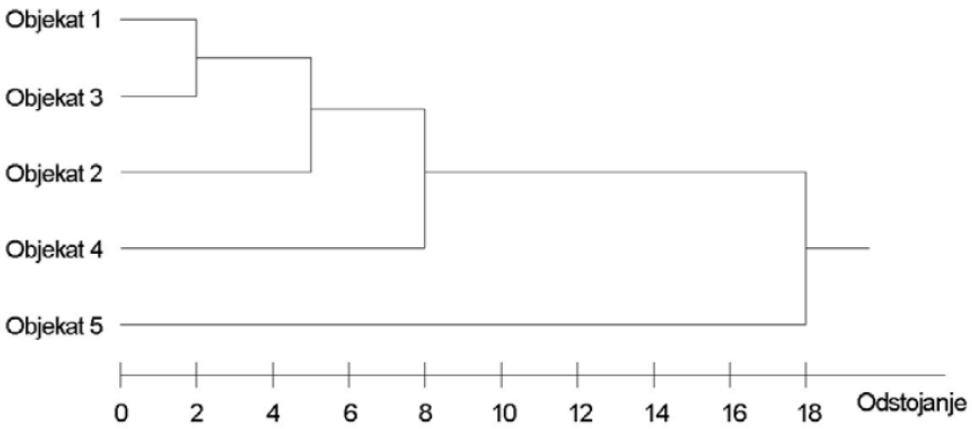

Slika 9.5 Dendrogram jednostrukog povezivanja

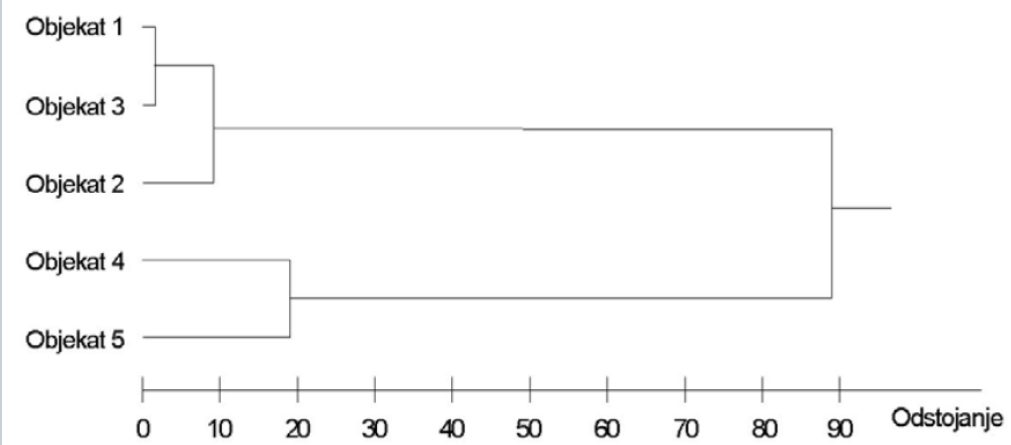

Slika 9.6 Dendrogram potpunog povezivanja

Izbor broja grupa

- Najjednostavniji pristup – izbor broja grupa zasnovan na praćenju vrijednosti mjera odstojanja.
- Krećući se od prvog koraka, vrijednost mjere raste. Ako se u određenom koraku zabilježi velika promjena u vrijednosti te mjere odstojanja između grupa, tada broj grupa koji prethodi tom koraku proglašavamo optimalnim.

Korak	Broj grupa	Grupe	Odstojanje	Priraštaj odstojanja
1	9	(Marko) (Miodrag)	0.010	-
2	8	(Stojan) (Ljubomir)	0.040	0.030
3	7	(Vladan) (Bojan)	0.040	0
4	6	(Stojan, Ljubomir) (Milena)	0.060	0.020
5	5	(Marko, Miodrag) (Danica)	0.065	0.005
6	4	(Vladan, Bojan) (Zorica)	0.110	0.045
7	3	(Marko, Miodrag, Danica) (Dubravka)	0.160	0.050
8	2	(Stojan, Ljubomir, Milena) (Marko, Miodrag, Danica, Dubravka)	0.832	0.678
9	1	(Stojan, Ljubomir, Milena, Marko, Miodrag, Danica, Dubravka) (Vladan, Bojan, Zorica)	1.878	1.040

Nehijerarhijske metode klasterizacije

- Pretpostavlja da se da je broj grupa unaprijed poznat ili ga variramo tokom postupka grupisanja
- Postupak počinje inicijalnom podjelom skupa podataka u izabran broj grupa
- Zatim se određuje odstojanje između svakog objekta i svake grupe
- Nakon pridruživanja objekata izračunava se centroid grupe iz koje je objekat otišao i grupe kojoj se pridružio
- Zatim se za svaki objekat ponovo računaju odstojanja od centroida grupa
- Najpopularniji nehijerarhijski metod je metod k-sredina (K-means method)
- Metodi grupisanja osjetljivi na prisustvo nestandarnih opservacija

Primjeri u SPSS-u

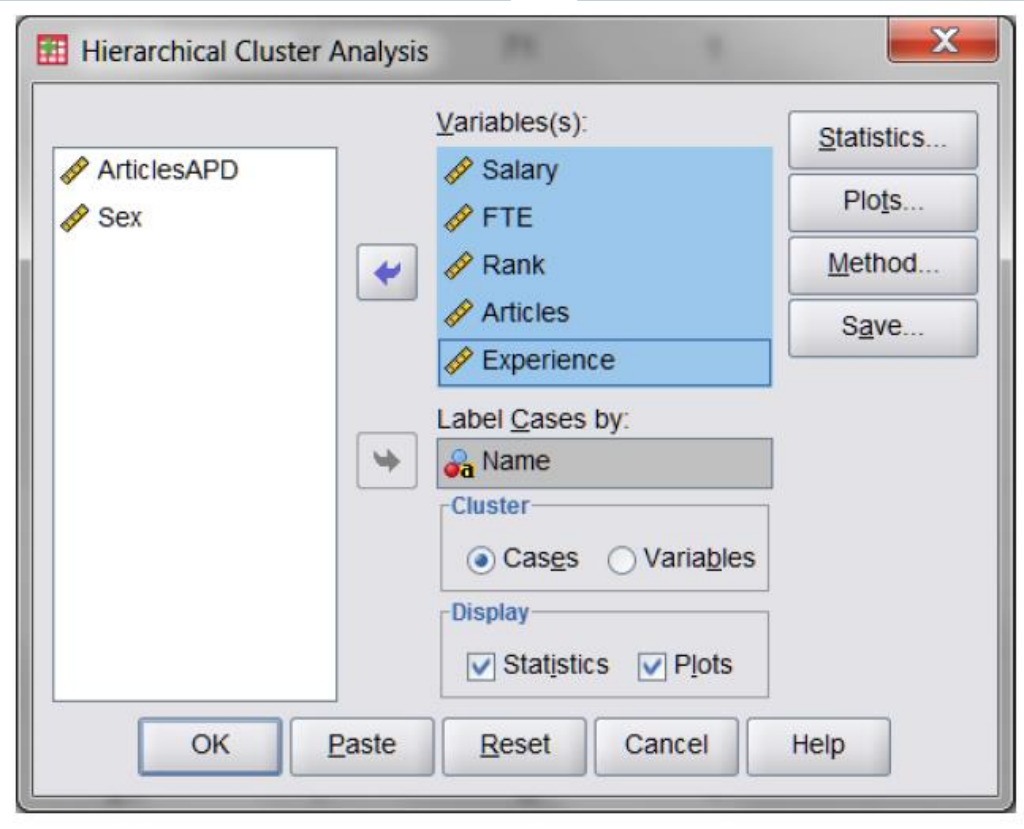

SPSS: Analyze/Classify/Hierarchical Cluster...